

Zlurmet

БЕОГРАД
НОВИ САД
ПРИШТИНА
ТРШИЋ
11—16. IX 1984.

НАУЧНИ
САСТАНАК
СЛОВНИСТА
У ВУКОВЕ
ДАНЕ

РЕФЕРАТИ И САОПШТЕЊА

14 /1

БЕОГРАД 1985.

Др ДИМИТРИЈЕ Е. СТЕФАНОВИЋ (Београд)

О УПОРЕДНОМ ИСПИТИВАЊУ ЦРКВЕНОСЛОВЕНСКИХ АПОСТОЛСКИХ ТЕКСТОВА

У Житију Методијевом стоји написано да су он и Константин превели „само псалтир и јеванђеље са апостолом и изабраним црквеним службама”¹. Овај цитат јасно потврђује значај и хијерархијски положај апостола у црквенословенској литератури, али и његову важност у духовној и културној стварности средњег века: „Уз јеванђеље и псалтир, апостол је књига која обликује мисао и дух средњовековног ученог или, уопште, спиритуалног човека”². Апостол садржи новозаветне списе Дела апостолска, као и саборне и Павлове посланице.

Судбину књижевноисторијских, текстолошких и филолошких проучавања црквенословенских апостолских текстова у значајној мери одређује чињеница да је од првог непознатог превода са грчког (864. године) па до настанка првог нама познатог апостолског текста прошло најмање два или два и по века. Најранији сачувани апостолски споменици су редакцијског карактера и нема међу њима ниједног класичног старословенског текста. Ово је умногоме утицало на то да нека важнија сазнања остану у сфери мање или више прихватљивих хипотеза. С друге стране, као материјал за досадашња истраживања послужило је, углавном, неколико најстаријих текстова, од којих су неки и објављени, док су каснији редакцијски текстови мање коришћени.

Новијег датума је прилично убедљива претпоставка да је, слично јеванђељима, најпре настао краћи изборни, затим дужи изборни и на крају пуни текст апостола, с тим што су каснији типови настали допуном ранијег типа³. Сваки од ових типова идентификује се на основу одређених карактеристика. Стандардни и у мањој мери променљиви библијски распоред списа Апостола са уобичајеним синаксаром и месецословом има пуни текст. У изборном тексту, краћем или дужем, издвајају се читања за одређене богослужбене прилике према годишњем кру-

¹ *Успенский сборник XII—XIII вв.*, Издање припремили: О. А. Князевская, В. Г. демьянов, М. В. Ляпон, уредник: С. И. Коткова, Москва, 1971, стр. 197 (108в).

² *Майичин аѵосѵол*, Београд (САНУ Народна библиотека Србије, Матица српска, фототипска издања књ. 2), 1981, стр. 15.

³ Z. Hauptová, *K otázce vztahu perikopního a doplňkového textu staroslověnského apoštola*, Sborník oddělení srovnávací slovanské jazykovědy Ústavu jazyků a literatur ČSAV, Praha, 1971, стр. 11—50; O. Nedeljković, *Problem strukturnih redakcija staroslovenskog prijevoda Apostola*, Slovo 22, Zagreb, 1972, стр. 27—40.

гу од Пасхе до краја ускршњег поста и према месецослову, као и за неке друге одређене прилике. У саставу апостола, поред основног текста и одређених литургијских упутстава, могу бити уводни и завршни текстови (који се односе или на цео текст или на поједине списе), индивидуални текст писара, као и литургијски текстови (тропари, антифони, прокимени). Променљивост ових елемената, као и распореда читања и садржине месецослова створила је низ варијаната у вишевековној репродукцији овога текста. Ова проблематика се још проширује постојањем разних зборника у које су укључена читања из апостола, као и изборног јеванђеља и апостола у којем се јеванђељска и апостолска читања смењују.

Када се говори о томе да је са грчког прво преведен краћи изборни текст, поставља се питање шта је садржао овај први црквенословенски апостол. На ово питање се, наравно, не може одговорити. Историја овог текста, поред аутохтоног словенског развоја, у великој мери је везана за развој његових грчких предложака, који су део византијске књижевности и духовне културе. У том погледу треба обратити пажњу, између осталог, на распоред читања, у чему се умногоме огледа развој грчког типика.

У време настанка првих словенских превода Светог писма са грчког треба рачунати са јаким утицајем цариградских типика, типика Велике цркве и Студитског манастира. Цариградски типичи су доживели више реформи и промена. Тако, будућа истраживања треба да покажу да ли су и на који начин Атоски из 11. и Евергетидски типик из 12. века утицали на распоред читања словенских новозаветних текстова. Цариградски типичи су стално били под слабијим или јачим утицајем јерусалимског типика, који је у 12. веку био прихваћен, поред већ постојећих месних богослужбених правила, и на Свегој Гори. Јерусалимски типик је од 12. века уведен и у српским областима, у којима је у наредном периоду имао све јачи утицај⁴. Из мешавине цариградске и јерусалимске праксе настао је новији систем читања Светог писма у Источној цркви⁵. Разноликости појединих апостолских текстова у значајној мери доприносе и њихови месецослови. Како у развоју система читања, тако и у формирању месецослова важну улогу је одиграо развој типика. У ранијим вековима црквенословенске књижевности и овде треба рачунати са месецословом углавном цариградског типа (нпр. Мирослављево јеванђеље). У 13. веку се већ бележе утицаји јерусалимског типика. У том погледу интересантан је рукопис са тетрајеванђељем и пуним текстом апостола (Народна библиотека СР Србије у Београду, рс 643, почетак 14. века, у овом раду Б643), у којем месецослов уз апостолски текст има више јерусалимских особина, а месецослов уз јеванђеља одликује се цариградским цртама⁶. У вези са формирањем спољне структуре апостолских текстова мора се мислити на могућност постојања слабије или јаче локалне традиције, нарочито у ранијим периодима црквенословенске

⁴ О развоју типика в. Р. М. Грујић, *Палестински утицаји на св. Саву*, Светосавски зборник, књ. 1, Београд, 1936, стр. 279—312; П. Симић, *Рад св. Саве на осавремењавању бојослужења у Српској цркви*, Свети Сава, Споменица поводом осамстогодишњице рођења 1175—1975, Београд, 1977, стр. 181—205.

⁵ П. Симић, *нав. дело*, стр. 194.

⁶ П. Симић, *нав. дело*, стр. 203—204.

књижевности. У неким месецословима засведочени су латински или западни утицаји⁷. Најзад, треба имати у виду и настајање, као и развој аутохтоних словенских црта у систему читања и месецослова⁸.

Развој спољашње структуре црквенословенских апостолских текстова, поред директног књижевноисторијског и текстолошког аспекта, има, као што је познато, и одређене језичке релације. Навешћемо као пример један зборник из 15. века (Архив ЈАЗУ у Загребу, рс IVd8 у овом раду 38) у којем се за две службе (општа служба преподобнима и Служба св. Сави) даје исто читање из Апостола (Гал 5,22—6,2). Ова два читања се међусобно текстолошки и језички разликују и јасно се издвајају архаичније црте у једном, а млађе црте у другом читању.

Набрајање само неколико могућих и доказаних чинилаца у развоју црквенословенског апостолског текста упућује на важност прикупљања што више података о њиховој спољашњој структури. На том плану је у досадашњој литератури мало урађено. Опис садржине и израда типологије текстова апостола требало би да постане један од основних задатака испитивања ове области.

У досадашњем истраживању црквенословенских текстова апостола, и не само апостола, стара и опробана метода је поређење паралелних текстова. Оваква традиција, као и методологија успешно примењена у савременим критичким издањима старих (нарочито грчких билблијских) текстова упућује на могућност продубљења и проширења поређења, тј. на одређену врсту спољашње критичке анализе штива. То би имало конкретно остварење у критичком издању црквенословенских апостола, што би значило поређење могућег максималног броја паралелних текстова апостола са одређеним основним текстом. У избору текстова применио би се хронолошки и редакцијски принцип. Критички апарат би исказао технолошка и језичка, тј. лексичка, морфолошка и синтаксичка разночтенија.

Илустрацију за овако замишљену критичку анализу на језичком нивоу представљају примери разночтенија које ћемо овде навести и који су настали на основу поређења педесетак одговарајућих апостолских текстова од 12. до 15. века (и један текст из 17. века) са Михановићевим одломком апостола из 12. века⁹. У колацију су укључени архичнији јусовски текстови, као и неки релевантни текстови из неколико хрватско-глагољских споменика и Хваловог зборника. Већина поређених текстова је из ранијих и каснијих споменика српске редакције. О детаљним резултатима овог поређења говориће се на другом месту. Овде ће се описно навести неколико примера разночтенија, који имплицирају језичке проблеме на разним нивоима¹⁰. Подаци о изворима поређених текстова, без обзира на то да ли су заступљени у наведеним примерима, дају се на крају рада.

⁷ Као пример наводимо Охридски апостол из 12. века: С. Куљбакин, *Охридская рукопись Апостола конца XII в.*, София, 1907, стр. СХХХV.

⁸ Разлике између словенског и византијског читања наводи: I. M. De Vries, *The Epistles, Gospels and Tones of the Byzantine Liturgical Year*, Eastern Churches Quarterly, Antwerpen—London—New York, s. d.

⁹ Текст одломка на основу издања: V. Jagić, *Grada za glagoljsku paleografiju*, Rad JAZU, II, Zagreb, 1968, стр. 1—35.

¹⁰ Тачком и зарезом се у примерима одвајају краћи, дужи изборни, као и јунићексови, хрватско-глагољски мисли и Хвалов зборник.

Као што је познато, у неким областима црквенословенског лексичког изражавања били су јаки утицаји оригиналне грчке лексике. Ови утицаји су се испољавали на различите начине у вишевековној преводилачкој пракси. Један од познатијих типова разночтенија из ове области представљају терминолошке лексеме *ѣванѣлиѣ-благовѣствованиѣ*, од којих је прва позајмљеница из грчког, а друга је калкирана према грчком *εὐαγγέλιον*. У Посланици Ефешанима 6,5 [и обоувѣше нозѣ въ оуготованиѣ еванѣлиѣ (!) (*εὐαγγέλιον*) мироу] лексема *ѣванѣлиѣ* појављује се у свим ранијим краћим и дужим изборним текстовима (Охр Стр Бјел САНУ2 Л3365 Б496; Шиш) до средине 15. века и у ранијим пуним текстовима (Д24 Б643 Сф Х47 Л) до средине 14. века. Иста лексема је потврђена на овом месту и у хрватскоглагољским мисалима, као и у Хваловом зборнику. Израз *благовѣствованиѣ* имају млађи краћи и дужи изборни текстови (В22 32; Х107) од средине 15. века, као и неки старији (Мат Х52) с краја 13. века и сви млађи (З4069 Д25 Х46 С55 Бк Х70 Х72 Х73 П20 Л1177 Л113 316 С281 Г61 Х64 В Ђ5) пуни текстови. И овај пример из апостола потврђује да позајмљеница *ѣванѣлиѣ* припада архаичнијем слоју црквенословенске лексике, а калк *благовѣствованиѣ* настаје према млађим преводилачким концепцијама, чије почетке треба тражити у 13. веку.

У утицајној сфери грчке лексике други тип разночтенија представљају апстрактне лексеме којима се преводи грчко *εὐφημία* у Другој посланици Коринћанима 6,8 [славою и досаждениѣмъ, хвалениѣмъ (*εὐφημία*) и гаждениѣмъ ꙗко лѣстьци, истинѣни]. Старији изборни текстови (Охр Л46 САНУ2 38; Слѣп Шиш) до средине 15. века и старији пуни текстови (Христ Мат Д24 Б643 Сф Х47 Д26 Л) до средине 14. века, као и најранији хрватскоглагољски мисал (Ил) и Хвалов зборник слажу се са основним текстом Михановићевог одломка и имају аутохтону словенску лексему *хвалѣниѣ*, која овде припада архаичном лексичком слоју. Млађи изборни текстови (Б63 В22; Х107) од средине 15. века и млађи пуни текстови (Д25 Х46 С55 Бк Х70 Х72 Х73 П20 Л1177 Л113 316 С281 Г61 Х64 В Ђ5) почев од средине 14. века имају калк *благохвалѣниѣ*, који је као и већ напоменуто *благовѣствованиѣ* карактеристичан за новије редиговање црквенословенских апостола, па и других текстова. Овакву доста учесталу дихотомију лексичких разночтенија на овом месту нарушава пуни текст у Хиландару 52 (крај 13. века) лексемом *похвалѣниѣ*, као и млађи хрватскоглагољски мисали (Нк Хм Ро), који према латинском *bonam famam* имају *dobrimъ hvaleniemъ*.

Исти тип разночтенија је представљен у лексемама *приѣтъно-благоприѣтъно* према грчком *εὐπρόδεκτος* у Другој посланици Коринћанима 6,2. И у овом случају је, тако рећи, исти распоред споменика као у претходном примеру, наиме ранији текстови имају домаћу лексему, а каснији калк према грчком предлошку. Разлика у односу на претходни пример је у томе што у свим упоређеним текстовима из мисала налазимо архаичну лексему, а у Христинопољском апостолу из 12. века потврђен је неологизам *благоприѣтъно*, слично млађим текстовима.

Из спроведеног поређења текстова навешћемо пример са морфолошким разночтенијем. У Посланици Колошанима 1,14 [о немѣже имамъ изъбавѣлѣниѣ и отъданиѣ грѣховъ] атематски глагол *имѣти* у првом лицу

множине садашњег времена јавља се у више различитих облика. Класични старословенски облик је заступљен у старијим изборним текстовима (Охр Л46 Л3365 САНУ2; Шиш) до средине 14. века и у старијим пуним текстовима (Христ Мат Б643 Сф) с краја 13. и почетка 14. века, као и у хрватскоглагољским текстовима и Хваловом зборнику. Облик *имамы* појављује се у неколико ранијих изборних и пуних текстова до средине 15. односно 14. века и у свим каснијим изборним и пуним текстовима. У последњем случају сви су текстови српске редакције. Познато је да се у српској редакцији код атематских глагола проширио наставак *мы/ми*¹¹. У Струмичком апостолу из 12. века на овом месту под утицајем одређеног говорног ареала стоји *имаме*. Овај пример се може допунити податком да се и код тематских глагола у првом лицу множине презента понекад појављује наставак *-мо*, такође под утицајем говорног језика, нпр. *молимо се* у Матичином апостолу (2Кор 6,1).

У црквенословенској синтакси честа је појава да су атрибутивни датив и генитив функционално изједначени. И у нашем поређењу апостола има више различитенија у којима се манифестује ова појава. У Другој посланици Коринћанима 6,7 [... *въ днь спасениѣ помогъ ти се, нинѣ върѣне прїиетъ но се, нинѣ днь спасению* (*σωτηρίας*)] са посесивним дативом у Михановићевом одломку слаже се мањи број, углавном, старијих изборних и пуних текстова српске редакције (Л46 САНУ2 Б496; Шиш; Мат Б643 Сф), као и сви хрватскоглагољски текстови. Остали старији и млађи текстови (Слеп Стр Л3365 Х63 В22 З2 З8; Христ Д24 Х52 Х47 Д26 Д25 Х46 С55 Бк Х70 Х72 Х73 П20 Л Л1177 Л113 З16 С281 Г61 Х64 В Ђ5), као и Хвалов зборник на овом месту имају посесивни генитив *спасениа*. Имајући у виду све случајеве у спроведеном поређењу, може се рећи да, слично овом, и у осталим примерима преовлађује употреба посесивног генитива на рачун датива. Поред тога, поједини текстови се не одликују доследном употребом једних или других облика. Такво стање је уочено већ у старословенским јеванђељима¹².

Интересантан синтаксички проблем инфинитива циља са варијантама у вишевековном развоју приказује се у Посланици Ефешанима 6,11 [*облаѣте се въ вьса оружїѣ божиѣ, моци* (*πρὸς τὸ δύνασθαι*) *вамъ сътати противоу кнѣземъ (!) непѣриѣзънинамъ*]. Старији изборни текстови (Охр Стр Бјел САНУ2 Л3365 Б496) до средине 15. века и два старија пуна текста (Христ Д24) из 12. односно 13. века грчки *πρὸς τὸ δύνασθαι* преводе инфинитивом. Неки од ранијих изборних (Слеп Л46; Шиш) и пуних (Б643 Сф Д26) текстова 13. и 14. века, као и, тако рећи, сви млађи изборни (Х63 В22 З2) и пуни (З4069 Д25 Х46 С55 Бк Х70 Х72 Х73 П20 Л Л1177 Л113 З16 С281 Г61 Х64 Ђ5) текстови из 14. и 15. века уместо инфинитива имају конструкцију *да + индикатив*. Према ова два архаична аутохтона словенска изражајна средства, Матичин апостол с краја 13. века употребом *іако* (*моци*) (под утицајем грчког *ὥστε + инфинитив*) упућује на одређене процесе грецизације, који су већ забележени у примерима из лексике. Слично стање је уочено и у старословенским

¹¹ А. Младеновић, *Најомене о српскословенском језику*, Зборник за филологију и лингвистику, XX/2, Нови Сад, 1977, стр. 5.

¹² Р. Вечерка, *Синтаксис бесѣредложного родительного падежа в старославянском языке*, Исследования по синтаксису старославянского языка, Прага 1963, стр. 200.

и црквенословенским јеванђељима¹³. С друге стране, у тексту Хиландара 52, који је приближно из истог времена као и Матичин апостол, на овом месту стоји иако да. Претпоставља се да сложени везник иако да потиче из говорне основе старословенског и настао је под утицајем касновизантијског грчког везника *ὡς ἴνα*¹⁴. Ову, углавном, аутохтону словенску развојну линију нарушава разночтеније *въ еже възмоци* у дужем изборном тексту Хиландара 107 (из 17. века) и у пуном тексту Вараждинског апостола (из 15. века). Овакво калкирање према грчком оригиналу сведочи о радикалној грецизацији у синтакси у 15. веку и касније.

Најзад, у поређеном материјалу на једном месту засведочена је и дијалекатска лексика. У Михановићевом тексту (Прва посланица Коринћанима 15,41) према речи *сѣньцю* појављује се разночтеније *сѣн'цѣ*, потврђено у једном пуном тексту из 1500. године (у овом раду Ћ5).

На основу неколико наведених примера, наравно, не могу се извести закључци. Ипак, понегде се назире доста јасне контуре могућих конклузија. У том смислу се може рећи, на пример, да су упоређени изборни текстови апостола језички конзервативнији од пуних текстова. У њих теже и касније продиру иновације. Примери разночтенија наведени су овде, међутим, да би се указало на значај методе поређења у филолошком раду са апостолима.

Успешно израђен критички апарат на основу већег броја правилно одабраних споменика и са што детаљнијим регистровањем језичких, тј. лексичких, морфолошких и синтаксичких, као и текстуалних разночтенија, представљао би значајан корак у бољем упознавању апостолских текстова уопште. У овако замишљеном критичком издању презентирани подаци пружили би сигуран увид у језичку структуру и њен развој. То би била добра основа за даља поређења са апостолима и са другим врстама текстова, као и за стицање нових сазнања у односу црквенословенског превода и грчког оригинала.

Указивањем на неколико чинилаца у формирању спољашње структуре апостола и навођењем неких примера разночтенија из поређења више текстова желели смо да истакнемо два могућа важна правца у програмској оријентацији рада на црквенословенским апостолским текстовима: *израду филологије садржине текстова и припремање критичког издања*.

Апостолски текстови упоређени са Михановићевим одломком налазе се у следећим споменицима. Споменици са *краћим изборним текстом апостола*: (Б 22) Београд, НБС, рс 22, трећа четвр. 15. в.; (Б 496) Београд, НБС, рс 496, друга четвр. 15. в.; (Бјел) Нови Сад, БМС, рс 185, крај 13. в.; (Г 109) Београд, МСПЦ, Грујићева збирка, рс 109, друга пол. 15. в.; (Гф 16) Ленинград, ГПБ, Гилфердингова збирка, рс 16, друга пол. 13. в.; (Д 4) Манастир Дечани, рс 4, средина 13. в.; (32) Загреб, Архив ЈАЗУ, рс IIIc2, средина 15. в.; (38) Загреб, Архив ЈАЗУ, рс IVd8, крај 15. в.; (340) Загреб, Архив ЈАЗУ, рс IIIa40, 1451. г.; (Л 46) Ленинград, ГПБ, рс QnI46, 14. в.; (Л 3365) Ленинград, ГПБ, Титова збирка, рс 3365, 14. в.; (Охр) Охридски апостол, 12. в.,

¹³ J. Kurz, *Problematika překládání řeckých účelových infinitivů vs staroslověnině*, Kapitoly ze syntaxe a morfologie staroslověnského jazyka, Praha, 1972, стр. 75.

¹⁴ Я. Седлачек, *Синтаксис старославянского языка в свете балканистики*, Slavia, XXXII/3, Praha, 1963, стр. 380.

издање: С. М. Кульбакин, Охридская рукопись апостола конца XII века, Български старини, књ. III, София, 1907; (САНУ2) Београд, Архив САНУ, рс 2, 1366/71. г.; (Сѣр) Праг, Народни музеј, рс IXE25, 12. в.; (X63) Манастир Хиландар, рс 63, око 1425. г. Споменици са *дужим изборним ѿексиом айосѿола*: (Слей) Слѣпченски апостол, 12. в., издање: Г. А. Ильинский, Слѣпченский апостол XII века, Москва, 1912; (X107) Манастир Хиландар, рс 107, 1660. г.; (Шии) Београд, Патријаршијска библиотека, рс 322, 1324. г. Споменици са *ѿуним ѿексиом айосѿола*: (Б643) Београд, НБС, рс 643, поч. 14. в.; (Бк) Букурешт, Румунска академија наука, рс Панаитеску 201, трећа четвр. 14. в.; (В) Вараждински апостол, Београд, МСПЦ, рс 952, 1454. г.; (Г61) Београд, МСПЦ, Грујићева збирка, рс 61, друга четвр. 15. в.; (Д24) Манастир Дечани, рс 24, крај. 13. в.; (Д25) Манастир Дечани, рс 25, 1350/60. г.; (Д26) Манастир Дечани, рс 26, прва четвр. 14. в.; (316) Загреб, Архив ЈАЗУ, рс IIIb16, 1428. г.; (34069) Загреб, Национална свеучилишна библиотека, рс 4069, средина 14. в.; (Л) Ленинград, Библиотека Академии наук СССР, рс 24. 4. 27, 14. в.; (Л113) Ленинград, ГПБ, рс FnI113, друга пол. 14. в.; (Л1177) Ленинград, ГПБ, рс QI1177, друга пол. 14. в.; (Маѿ) Нови Сад, БМС, рс 184, крај. 13. в.; (П20) Пећка патријаршија, рс 20, крај. 14. в.; (С55) Београд, Архив САНУ, рс 55, 1366—1367. г.; (С281) Београд, Архив САНУ, рс 281, друга четвр. 15. в.; (Сф) Софија, Народна библиотека Кирил и Методиј, рс 501, 13. или поч. 14. в.; (Ћ5) Београд, Универзитетска библиотека, Ђоровићева збирка, рс 5, око 1500. г.; (X46) Манастир Хиландар, рс 46, 1365. г.; (X47) Манастир Хиландар, рс 47, 1312. г.; (X52) Манастир Хиландар, рс 52, крај. 13. в.; (64) Манастир Хиландар, рс 64, 1365. г.; (X70) Манастир Хиландар, рс 70, крај. 14. в.; (X72) Манастир Хиландар, рс 72, крај. 14. в.; (X73) Манастир Хиландар, рс 73, крај. 14. в. Споменици са *хрватско-ѿлаѿолским мисалима*: (Хрв) Хрватскоглаголски текстови, (Ил) Ватикански мисал, прва пол. 14. в.; (Нк) Новаков мисал, 1368. г.; (Хм) Хрвојев мисал, 1404. г.; (Ро) Рочки мисал, 1421. г., издање: Hrvatskoglagoljski misal Hrvoja Vukčića Hrvatinića, Izdanje priredili B. Grabar, A. Nazor, M. Pantelić, Zagreb—Ljubljana—Graz, 1973. (Хв) Хвалов зборник, 15. в., издање: Ђ. Даничић, Хвалов рукопис, Ситнији списи Ђуре Даничића III, Описи ћирилских рукописа и издања текстова, приредио Ђ. Трифуновић, САНУ посебна издања, књ. CDLXXXVI, Београд, 1975, стр. XIX/1—146.

Скраћенице установа у којима се чувају споменици: БМС Библиотека Матице српске, ГПБ Государственная публичная библиотека имени Салтыков Щедрина, ЈАЗУ Југославенска академија знаности и уметности, МСПЦ Музеј Српске православне цркве, НБС Народна библиотека СР Србије, САНУ Српска академија наука и уметности.

Dr Dimitrije Stefanović

THE COMPARATIVE STUDY OF THE CHURCH SLAVONIC TEXTS OF THE APOSTOL

S u m m a r y

This paper sets out two possible approaches to future work on the Church Slavonic texts of the Apostol from the standpoints of literary history, textology and language.

Both the results of earlier studies and the problems met in presentday research indicate that a description of the contents, i.e. the relevant components of individual texts of the Apostol, is needed to form a basis on which the typology of the contents of these texts can be worked out. In such a description information about the order of lessons and the menaion is of particular importance.

The other approach in the proposed programme of work is to prepare a critical edition of the Church Slavonic Apostol. The importance of a critical analysis of the text on its various linguistic levels is demonstrated by the examples given, which are variant readings taken from a comparison of the Mihanović fragment (twelfth century) with other Church Slavonic texts of the Apostol and with the Greek original.